

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

İlköğretim Öğrencilerinin Tarihi Çevre Bilgisinin Değerlendirilmesi*

Seçil Alkış , Yusuf Oğuzoğlu*****

* Bu çalışma, 2002 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu'nun danışmanlığıyla tamamlanan "İlköğretimde Tarihi Çevre Eğitimi" adlı Yüksek Lisans Tezi'nden derlenmiştir.

** Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,
Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD

*** Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Özet. Bu çalışmada, tarih ve coğrafyanın eğitimde birleştiği yerde karşımıza çıkan tarihi çevre eğitiminin ve ilköğretim öğrencilerinin sahip oldukları tarihi çevre bilgisinin Bursa ölçeğindeki mevcut durumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Günümüz ilköğretim programları incelendiğinde, tarihi çevre eğitimiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olabilecek konuların Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ve seçmeli Turizm derslerinde bulunduğu görülmektedir. Ancak bu dersler kapsamında tarihi çevre eğitimine yönelik verilen bilgilerin kısıtlı ve öğrencilerde tarihi çevre bilinci oluşturmada yetersiz olduğu gözle çarpılmaktadır.

Araştırmada, öğrencilerin tarihi çevre bilgisini ve tarihi çevrelere yönelik tutumlarını belirlemek için toplam 4 adet ölçme aracı geliştirilmiş ve oluşturulan bu ölçeklerin güvenilirliği için Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayıları hesaplanmıştır. Araştırma için oluşturulan ölçeklerin okullardaki uygulaması sonucunda elde edilen verilerin analizi SPSS ile yapılmış ve çeşitli öneriler getirilerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Çevre, Tarihi Çevre Eğitimi, Tarihi Çevre Bilinci, Dünya Miras Listesi, Yerel Tarih Öğretimi, Müze Eğitimi.

Abstract. The present study aims to evaluate the current situation of the education of historical environment that is encountered on the point where history and geography merges in education and of the primary school students' knowledge of historical environment in the context of Bursa. When the current primary school curricula are considered, the topics which are directly or indirectly related to the education of historical environment are found mainly in the Social Studies course, Citizenship and Human Rights course, and elective Tourism course. However, in the context of these courses it is understood that the information given regarding the education of historical environment is limited and insufficient for students to develop awareness of historical environment.

In the present study, four different data collection instruments were prepared to identify the students' knowledge of historical environment and their attitudes towards the historical environments. For the reliability of these instruments (scales) Cronbach Alpha Reliability Coefficients were calculated. The data collected were analysed through SPSS and various implications for teaching were suggested.

Key Words: Historical Environment, Education of Historical Environment, Awareness of Historical Environment, World Heritage List, Education of Local History, Museum Education.

1. Giriş

Son yılların en çok konuşulan konularından biri olan çevre sorunlarının çözümlenmesi, kişilerin daha sağlıklı ve mutlu olarak yaşamalarını sağlamak için gereklidir. Çevre sorunlarına ilişkin önlem alma çabaları ise son yılların ürünüdür. Alınan önlemler konunun sadece çevre sorunu (fiziksel kirlenme) olmadığını, daha çok doğanın bozulması ve kirlenmesi şeklinde ortaya çıktığını göstermektedir. O halde çevre sorunlarının, salt kirlenmeyi değil, tarihsel ve kültürel değerlerin oluşturduğu mekanların olumsuz değişmesi, bozulması ve yok olmasını da içerdiği kabul edilmektedir (Demirel, 1993: 328). Bu nedenle çevre koruması için verilecek olan eğitimin ilkeleri ve aktüel çevre meseleleri incelenirken konunun tarihi çevreler açısından da araştırılması önem taşımaktadır.

Tarihi çevre, geçmişten günümüze uzanan maddi ve manevi değerler sürecini bir arada bulunduran sistemi kapsamaktadır. Başka bir deyişle uygarlıkları günümüze aktaran soyut ve somut belgelerin birikimidir (Erbil, 1996: 5). Her toplumun değişik evrelerde yarattığı kent mekanları, o toplumun kültürel yapısının maddesel kalıntıları oluşturur ve çeşitli aşamalar ile son zamanlardaki görüntüsü değişik çağların izlerini taşır. Bu izler toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerini simgeleştirir ve tarihi çevreyi oluşturur (Güçlü, 1990:5). Tarihi çevre, yapay çevrenin bir parçası olmakla birlikte, niteliği gereği özel bir yere sahiptir ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında temel öğedir (Keleş-Hamamcı, 1998:28,29).

Tarihi çevreler “açık hava müzesi” niteliği taşıdığı için, insanların bilinçli ve bilinçsiz hareketlerinden etkilenir. Tarihi çevrenin bir “değer” olarak tanıtılması ve kişilerin hayatlarına yapacağı sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerinin eğitim yoluyla kazandırılması gerekir (Daştan, 1999:44). Tarihi çevre eğitimiyle, bireylerin yaşadığı kentin tarihi ve kültürel değerlerine bilinçli bir şekilde bakması sağlanabilir (Tuncer, 1996:329).

“Dünya bize atalarımızın mirası değil, çocuklarımızın emanetidir” sözünde de belirtildiği gibi, şu an içinde yaşadığımız tarihi çevreler, istediğimiz gibi kullanabileceğimiz miraslar değildir. İçinde bulunduğumuz tarihi mekanları kullanabilme hakkımız bize aynı zamanda bunları koruma sorumluluğunu da yüklemektedir. Bu bağlamda, tarihi çevreleri korumak ve onları geleceğe en iyi şekilde ulaştırmak, hem gelecek kuşaklara hem de bunları oluşturan geçmiş kuşaklara olan bir borcumuzdur.

Konuyu genel olarak değerlendirir ve çevre eğitiminin amaçlarıyla ilgili olarak oluşturulan çeşitli tanımlardan da (Topaloğlu,1999:36-37) yola çıkarsak, tarihi çevre eğitiminin amacını şu şekilde ifade edebiliriz: Tarihi çevre eğitiminin amacı;

- ✓ dünyanın ve ülkemizin tarihi çevre potansiyelini bilen, tarihi çevrelerin karşı karşıya kaldığı sorunların farkında olan ve bu sorunların nasıl çözülebileceği hakkında fikir üreten ve bunda istekli olan, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmektir.
- ✓ çevresini bir bütün olarak kavrayan, içinde bulunduğu tarihi çevreyle etkileşiminde eleştireci bir bakış sahibi olan, tarihi çevre ile ilgili konularda duyarlı, bilinçli ve girişken bireyler yetiştirmektir.

Günümüz ilköğretim programları incelendiğinde, tarihi çevre eğitimiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olabilecek konuların Sosyal Bilgiler dersi başta olmak üzere, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ve seçmeli Turizm derslerinde bulunduğu görülmektedir. Ancak bu dersler kapsamında tarihi çevre eğitimiye yönelik olarak verilen bilgilerin kısıtlı ve

öğrencilerde tarihi çevre bilinci oluşturmada yetersiz olduğu göze çarpmaktadır.

Bu bağlamda, araştırmada ilköğretim öğrencilerinin sahip oldukları tarihi çevre bilgisinin Bursa ölçeğindeki mevcut durumunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla öğrencilerin tarihi çevre bilgisini ve tarihi çevrelere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla araştırma kapsamında toplam 4 adet ölçme aracı geliştirilmiş ve bu ölçekler ile ilgili bilgiler Yöntem bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmayla, ilköğretim öğrencilerinin sahip oldukları tarihi çevre bilgisinin Bursa ölçeğindeki mevcut durumunun değerlendirilmesi amaçlandığından araştırma tarama modeli içinde yer almaktadır. Bu bölümde, araştırmanın sayıtlıları, sınırlılıkları, örneklemin seçimi, veri toplama araçlarının hazırlanması, verilerin toplanması ve değerlendirilmesiyle ilgili bilgiler verilmiştir.

2.1. Sayıtlılar

Araştırma aşağıdaki sayıtlılara dayanmaktadır:

- 1- Araştırmada kullanılan Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeklerinin geçerli olduğu varsayılmıştır.
- 2- Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin doğru ve içten cevap verdikleri varsayılmıştır.

2.2. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2001-2002 öğretim yılında Bursa'da bulunan Celal Bayar, Altıparmak Fethi Açıncı, Hacıhasan ve Tan İlköğretim okullarında 5. ve 8. sınıflara devam eden öğrencilerle sınırlıdır.

Bu araştırma, öğrencilere uygulanan Tarihi Çevre Bilgisi ölçekleriyle sınırlıdır.

2.3. Araştırma Grubu

Bilindiği gibi bazı İlköğretim Okulları, farklı yayınevlerine ait Sosyal Bilgiler ders kitaplarını kullanmaktadır. Bu nedenle Tarihi çevre bilgisi ölçekleri, okullardaki ders kitabı farklılığının etkisini ortadan kaldırılabilmek için sadece MEB. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerden oluşturulmuştur. Ardından Milli Eğitim Bakanlığının Sosyal Bilgiler kitaplarını kullanan okulların belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve Osmangazi ilçesinde

İlköğretimin 4.,5., 6. ve 7. sınıflarında Milli Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler ders kitabını kullanan 10 okul olduğu tespit edilmiştir. Merkeze daha uzak olan ve daha düşük bir sosyo-ekonomik düzeye sahip bir okul olarak Celal Bayar İlköğretim Okulu, merkezdeki okulları temsil etmek üzere Altıparmak Fethi Açıncı İlköğretim Okulu ve Hacıhasan İlköğretim Okulu ve özel okulları temsil etmek üzere de Tan İlköğretim Okulu seçilmiştir.

Araştırmaya 2001-2002 öğretim yılında adı geçen ilköğretim okullarında 5. ve 8. sınıflara devam eden toplam 720 öğrenci katılmıştır. 5. sınıf öğrencilerinin toplam sayısı 394, 8. sınıf öğrencilerinin toplam sayısı ise 326'dır. Araştırmaya katılan 5. ve 8. sınıf olmak üzere toplam 720 öğrencinin 332'si kız ve 388'i erkektir. Toplam öğrenci sayısı içinde kızların oranı % 46.3 ve erkeklerin oranı da % 53.7'dir.

2.4. Veri Toplama Araçlarının Hazırlanması

Araştırma için oluşturulan toplam 4 adet ölçek ve bu ölçeklerin geliştirilmesi ile ve bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tarihi Çevreye Yönelik Görüş Ölçeği: "Tarihi Çevreye Yönelik Görüş Ölçeği" oluşturulurken sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan 5 seçeneikli Likert tipi tercih edilmiştir. Bu ölçek hazırlanırken ilk olarak 35 madde oluşturulmuş ve konu ile ilgili öğretim üyelerinin önerileri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Maddeler yeniden düzenlenirken; olgusal ifadeler içermemelerine, öz ve sade bir biçimde ifade edilmelerine, bir madde içinde birden fazla yargı içermemelerine, aşırı uçlardaki tepkileri ifade eden maddelerin ve bir ifade içinde çifte değinlemenin bulunmamasına, ölçek maddelerinin yarısının tutum boyutunun olumlu uzanımını diğer yarısının da olumsuz uzanımını kapsayan ifadeler olmasına dikkat edilmiştir (Tezbaşaran, 1996:12-14). Ölçek, ön deneme için Altıparmak Fethi Açıncı İlköğretim Okulunda yaklaşık olarak 50 sekizinci sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Bu ölçekteki bazı ifadeler 5. sınıf öğrencilerinin bilişsel düzeylerinin üzerinde bulunmuş ve bu nedenle de konu ile ilgili alan uzmanlarınca bu ölçeğin sadece 8. sınıf öğrencilerine uygulanması önerilmiştir. Verilerin analizi, SPSS ile yapılmıştır. Uygulama sonucunda her maddenin ayırt etme gücü hesaplanmış; aralarından ölçeğe en uygun görülen maddeler seçilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmek için ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı hesaplanmıştır. Sonuç olarak; 8. sınıflar için alpha değeri 0.85 olan 15 maddelik görüş ölçeği geliştirilmiştir.

Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 1: Bu ölçek hazırlanırken ilk olarak 50'den fazla madde yazılmış ve bunlar gözden geçirildikten sonra ölçek, 31 maddeye indirilmiş ve ön deneme için Altıparmak Fethi Açanççek İlköğretim Okulunda yaklaşık 50 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin analizi, SPSS ile yapılmış ve her maddenin ayırt etme gücü hesaplanmış; aralarından ölçeğe en uygun görülen maddeler seçilerek esas ölçek oluşturulmuştur. İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerden oluşturulan ve 15 ifadenin yer aldığı bu ölçek, hem 5. sınıf hem de 8. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçekte, öğrencilerin doğru ya da yanlış seçeneklerinden birini işaretleyerek fikirlerini belirtebilecekleri 15 ifadeden başka 7 tane de açık uçlu soru bulunmaktadır. Bu ölçeğin alpha değeri ise 0.86'dir.

Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 2: Bu ölçek hazırlanırken ilk olarak 200'den fazla madde yazılmış ve bunlar gözden geçirildikten sonra ölçek, 72 maddeye indirilmiştir. Oluşturulan bu ölçekler ön deneme için Altıparmak Fethi Açanççek İlköğretim Okulunda yaklaşık 50 öğrenciye uygulanmış ve verilerin analizi sonucunda esas ölçekler oluşturulmuştur. İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerden oluşturulan ve 40 ifadenin yer aldığı bu ölçek, sadece 8. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Bu ölçeğin alpha değeri ise 0.91'dir.

Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 3: Bu ölçek yüzlerce fotoğraf arasından seçilen toplam 40 adet renkli fotoğraftan oluşmaktadır ve hem 5. sınıf hem de 8. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Türkiye'de bulunan dünya miras listesindeki eserlere, aday listedeki eserlere, MEB. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında adı geçen ve fotoğrafı olan eserlere, dünyanın yedi harikasından bazılarına ve araştırma alanı Bursa olduğu için öğrencinin yakın çevresini oluşturan Bursa ilindeki eserlerin bazılarına ait olan fotoğraflar bu ölçeği oluşturmuştur.

2.5. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada kullanılan ölçeklerin okullardaki uygulaması 2001-2002 öğretim yılı Mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. Uygulama için Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden alınan resmi bir yazı ile Bursa İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma yapma izni alınmıştır.

Ölçeklerin uygulanmasında ise şu sıra izlenmiştir: 5. sınıflara ilk olarak "Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 1" ardından "Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 3" uygu-

lanmıştır. 8. sınıflara ilk olarak “Tarihi Çevreye Yönelik Görüş Ölçeği”, ardından “Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 1”, “Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 2” ve son olarak da “Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 3” uygulanmıştır. Ölçek uygulamaları 2-3 ders saati sürmüştür. Her yeni ölçekte, öğrencilerden kimlik bilgilerini doldurmaları istenmiştir. Böylece her bir öğrenciye ait olan bütün ölçekler birleştirilmiş ve her öğrenci için bir numara tespit edilerek veriler SPSS’e aktarılmış ve bunlar üzerinde frekans ve yüzdeler hesaplamaları yapılmıştır. Bazı öğrenciler kimlik bilgilerini her bir ölçek formuna yazmadıklarından yaklaşık 100 ölçek değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak ölçekler 750’den fazla öğrenciye uygulandığı halde örnekleme ancak 720 öğrenci dahil edilmiş ve toplam 2092 ölçek değerlendirmeye alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmada kullanılan 4 ölçeği oluşturan sorular, elde edilen bulgular ve bunların yorumları bulunmaktadır.

3.1. Tarihi Çevreye Yönelik Görüş Ölçeği

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine uygulanan tarihi çevreye yönelik görüş ölçeğinde beş seçeneğe Likert tipi tercih edilmiş ve öğrenciler her ifadenin yanında bulunan (tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum) seçenekleri işaretleyerek bu ifadelerle ne derece katıldıklarını ya da katılmadıklarını belirtmişlerdir. Puanlama; en istenen/en doğru görüş için 5 puan, en istenmeyen/en yanlış görüş için 1 puan olarak yapılmıştır.

Ölçek 326 öğrenciye uygulandığından, her bir soru için tüm öğrencilerin o sorudan almış oldukları puanlar toplanarak öğrenci sayısına bölünmüştür. Böylece her bir soru için örneklemin görüşünün ortalama olarak ne durumda olduğu hesaplanmıştır. Ölçeği oluşturan ifadeler ve her ifade için hesaplanmış olan ortalama puanlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde en düşük ortalama puanın, 3.4 puanla 1. ifade olduğu görülmektedir. Alınan maksimum ortalama puan ise 5. 8. ve 9. ifadelerinde görülen 4.3 değeridir. Bu ölçekte örneklemin ortalama puanı 4.03’dir.

Tablo 1. Öğrencilerin Tarihi Çevreye Yönelik Görüş Ölçeği'ndeki Ortalama Puanları

İfadeler	Ortalama Puan
1-Ülkemizdeki doğal ve tarihi güzellikleri yeterince tanıtmaktayız.	3,4
2-Tarihsellik, koruma açısından tek başına yeterli değildir ve korunması gerekenin sanat, kültür ve çevre açısından bir değer taşıması gerekmektedir.	4,1
3-Günümüzde şehirlerin hızlı gelişiminin paralelinde olan yapılaşma süreci, tarihi çevrelerin bozulmasında etkili <u>olmamaktadır.</u>	3,9
4-Tarihi çevrenin korunması bir hayat görüşüdür ve bu görüş ancak toplumun geniş tabanı tarafından benimsendiği takdirde geçerlilik kazanacaktır.	4,1
5-Ülkemizdeki doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin bizden sonraki nesillere de kalması için çaba göstermek <u>gerekmemektedir.</u>	4,3
6-Eski eserler, buldukları ülkenin ve kültürün olduğu kadar ortak ve evrensel bir değer de taşımaktadır.	4,2
7-Doğal ve tarihi çevreyi koruma için dernek ve benzeri kuruluşların, kültür programları düzenleyerek ve bağış çağrılarını yaparak önderlik etmeleri, faydalı <u>olamaz.</u>	3,9
8-Taşınmaz eski eserlerin geçmişi yansıtan özelliklerinin yok olmaması için imkanların elverdiği ölçüde çevresiyle birlikte korunması gerekmektedir.	4,3
9-Yok olan tarihi mirasımız ve doğal güzelliklerimiz turizmi <u>etkilemeyecektir.</u>	4,3
10-Türkiye'de kentsel tarihi çevrelerin korunmasındaki yaklaşımlardan biri de; toplumda yaşayanlara sağlıklı bir tarih bilinci kazandırmanın gerekliliğidir.	4,0
11-Turizm, mimari özelliklerin restorasyonu ve tarihi binaların korunması gibi kültürel bir uyanışı <u>yaratmamaktadır.</u>	3,9
12-Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında, devletin çabalarının yanı sıra koruma konusunun önemi ve gerekliliği topluma kabul ettirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.	4,1
13-Ülkemizde eski eserlere ve tarihi çevreye önem verilmeye başlanmasının sebeplerinden biri, turizmi geliştirmek <u>değildir.</u>	4,0
14-Toplumumuzun ortak malı olan tarihi ve doğal çevre eserlerini gelecek kuşaklara birer yıkıntı olarak bırakmamamız gerekmektedir.	3,8
15-Ülke kimliğinin korunması, sadece turizm açısından değil ulusumuzun genel çıkarları açısından da önemlidir.	4,1

3.2. Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 1

Daha önce de belirtildiği gibi bu ölçek 15 ifadeden oluşmaktadır ve hem 5.sınıf hem de 8.sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Öğrenciler bu ifadeler hakkındaki fikirlerini doğru ya da yanlış seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmişlerdir. Veriler yine SPSS'te değerlendirilmiş ve tüm soruların frekans analizleri yapılmıştır. Her ifadenin yanında istenen cevap (D-Doğru, Y-Yanlış) ve öğrencilerin soruları bilip bilmeme durumlarına göre yüzdelikleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 1'deki Başarı Oranları

		Doğru Cevap (%)		Yanlış Cevap (%)	
		5. Sınıf	8. Sınıf	5. Sınıf	8. Sınıf
1	Hititlerin başkenti Hattuşaş (Boğazköy) şehriydi. (D)	94,4	77,6	5,6	22,4
2	Hattuşaş (Boğazköy), Trakya'da bulunmaktadır. (Y)	63,2	61,0	36,8	39,0
3	Frigyalıların başkenti Gordion şehriydi. (D)	91,4	72,4	8,6	27,6
4	Sard, Manisa ili içerisindeydi.(D)	50,5	36,2	49,5	63,8
5	Hititlerin en büyük tapınakları Yazılıkaya'dadır. (D)	54,8	45,4	45,2	54,6
6	Para ilk kez Lidyalılar tarafından kullanılmıştır. (D)	95,9	85,9	4,1	14,1
7	Yurdumuzda Romalılar dönemine ait kültür varlıkları bulunmamaktadır. (Y)	75,4	74,8	24,6	25,2
8	Dünyanın en eski şehirlerinden biri olan Çatalhöyük, Marmara Bölgesi'nde bulunmaktadır. (Y)	71,8	58,0	28,2	42,0
9	İstanbul'da Çemberlitaş ile Bozdoğan Kemer ve Ankara'da Oğüst Tapınağı, Osmanlılardan kalan önemli eserlerdendir. (Y)	49,7	59,8	50,3	40,2
10	Bizans'ın diğer adı da Batı Roma İmparatorluğu'ydu. (Y)	31,5	35,3	68,5	64,7
11	Ülkemizde Bizans döneminden kalan eserler daha çok Bursa'da bulunmaktadır. (Y)	59,9	62,9	40,1	37,1
12	Ayasofya, Mimar Sinan'ın ünlü eserlerinden biridir.(Y)	36,5	49,4	63,5	50,6
13	Yontmataş devrinin özelliklerini yansıtan kalıntılar, Antalya çevresindeki Beldibi ve Karain mağaralarında bulunmuştur. (D)	89,6	77,0	10,4	23,0
14	Truva atı Muğla'da bulunmaktadır. (Y)	90,4	86,2	9,6	13,8
15	Unesco, Uluslararası Ekonomi Kuruluşu'dur. (Y)	66,5	76,1	33,5	23,9

Tablo 2 incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- ✓ 5. Sınıf öğrencilerinin en yüksek oranda doğru cevap verdikleri ifadeler şunlardır: Paranın ilk kez Lidyalılar tarafından kullanıldığı (% 95.9), Hititlerin başkentinin Hattuşaş olduğu (% 94.4) ve Frigyalıların başkentinin Gordion olduğu (% 91.4) ifadeleridir.
- ✓ 5. Sınıf öğrencilerinin en yüksek oranda yanlış cevap verdikleri ifadeler incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır: Öğrencilerin bir kısmının, Bizansın diğer adının Batı Roma İmparatorluğu olduğunu belirttiği (% 68.5), Ayasofya'yı Mimar Sinan'ın ünlü eserlerinden biri sandığı (% 63.5) ve İstanbul'da Çemberlitaş ile Bozdoğan Kemeri'nin ve Ankara'da Oğüst Tapınağı'nın Osmanlılardan kalan önemli eserler olduğunu düşündüğü (% 50.3) görülmektedir. 5. sınıf öğrencilerinin % 68.5'inin ve 8. sınıf öğrencilerinin de % 64.7'sinin Bizans'ın diğer adının Batı Roma İmparatorluğu olarak belirtmesi sonucunda, bu öğrencilerin bazılarında yön kavramının yeterince gelişmemiş olabileceği düşünülmektedir.
- ✓ 8. Sınıf öğrencilerinin en yüksek oranda doğru cevap verdikleri ifadeler şunlardır: Truva atının Muğla'da bulunmadığı (% 86.8), paranın ilk kez Lidyalılar tarafından kullanıldığı (% 85.9) ve Hititlerin başkentinin Hattuşaş olduğu (% 77.6) dur.
- ✓ 8. Sınıf öğrencilerinin en yüksek oranda yanlış cevap verdikleri ifadeler incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır: Öğrencilerin bir kısmının Bizansın diğer adının Batı Roma İmparatorluğu olduğunu düşündüğü (% 64.7), Sard'ın Manisa ili içerisinde olduğunu bilemediği (% 63.8) ve Hititlerin en büyük tapınağının Yazılıkaya'da olduğunu bilemediği (% 56.6) görülmektedir.

Tarihi çevre bilgisi ölçeği 1'de ortalama başarı, 5. sınıflar için % 68.1 iken, bu başarı oranı 8. sınıflarda % 63.9'a düşmüştür. Bunda ifadelerin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitaplarından oluşturulmasının etkisi vardır. Öğrenciler ilköğretim 1 kademedede öğrendikleri tarihi çevre ile ilgili bilgileri ikinci kademeyi bitirirken daha düşük bir oranda hatırlamaktadır. Bunda ilgili konuların ikinci kademedede tekrar edilmemesinin etkisi büyüktür.

Bu ölçekte bulunan 7 açık uçlu soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgulara şöyledir:

1-) 5 Haziran'ın Dünya Çevre Günü olduğunu 5. sınıf örnekleminin % 19.3, 8. Sınıf örnekleminin de % 13.2'si doğru cevaplandırmıştır.

2-) 5. ve 8. sınıf örneklemlerini oluşturan öğrencilerin yaklaşık % 80'i daha önce müzeye gittiklerini belirtmişlerdir. Buna rağmen hiç müzeye gitmemiş

olan % 20’lik bir öğrenci oranı da söz konusudur. Müzeye giden öğrencilerin büyük bir kısmı müzeye okulla beraber gittiklerini belirtmişlerdir.

3-) Öğrencilere, 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabının 132. sayfasında açıklamasıyla birlikte bulunan, kültürel ve doğal varlıkların birbirleriyle olan bağlılığını sembolize etmek üzere UNESCO tarafından hazırlanmış olan amblem sorulmuştur. Amblemdaki merkezi kare, insan tarafından yaratılmış bir formu, daire ise doğayı simgelemektedir ve her ikisi de iç içedir. Amblem, dünya gibi yuvarlaktır ve aynı zamanda korumanın da sembolüdür.

Tablo 3. Öğrencilerin “Soru 3”teki Başarı Oranları

	Yüzdeler	
	5. Sınıflar	8. Sınıflar
Doğru Cevap (%)	7,6	-
Kısmen Doğru Cevap (%)	15,5	9,5
Yanlış Cevap (%)	76,9	90,5

Tablo 3 incelendiğinde doğru cevap yüzdesinin 5.sınıflarda % 7.6 iken bu oranın 8. sınıflarda % 0 olduğu görülmektedir. Kısmen doğru cevap olarak Unesco ile ilgili cevaplar kabul edilmiştir. Hem 5. sınıf hem de 8. sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmı amblemi bir ağaca benzetmiştir.

4-) Öğrencilere ülkemizde müzeciliğin altyapısını oluşturabilecek tarihsel bir zenginlik olup olmadığı sorulmuş ve bu soruya alınan cevapların % oranları Tablo 4’te belirtilmiştir. Bazı öğrencilerinin soruyu anlamaması üzerine ölçek uygulanırken her bir sınıfta ek açıklamalar getirilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin “Soru 4” Hakkındaki Yorumları

	Yüzdeler	
	5. Sınıflar	8. Sınıflar
Var (%)	90,9	77,0
Yok (%)	1,3	5,8
Bilmiyorum (%)	7,8	4,3

Tablo 4 incelendiğinde 5. sınıf öğrencilerinin % 90.9’unun ve 8. sınıf öğrencilerinin % 77.0’inin ülkemizde müzeciliğin altyapısını oluşturabilecek tarihsel bir zenginlik olduğunu düşündüğü görülmektedir. Buna karşın 8.

sınıf öğrencilerinin % 5.8'i ve 5.sınıf öğrencilerinin % 1.3'ü ülkemizde müzeciliğin altyapını oluşturabilecek tarihsel bir zenginlik bulunmadığını belirtmişlerdir. Ülkemizde müzeciliğin altyapını oluşturabilecek tarihsel bir zenginlik bulunduğu inanmayan öğrencilerin bir kısmının “olsaydı tanıtı- lırdı veya müzecilikle ilgili hiçbir haber yayınlanmıyor demek ki yok” gibi cevaplar vermeleri ilginçtir.

5-) Aşağıdaki tablo kültürel varlıkların değerini bilmenin ve korumanın ki- min görevi olduğu sorusuna verilen cevapların yüzde oranlarını yansı- tmaktadır.

Tablo 5. Öğrencilerin “Soru 5” Hakkındaki Yorumları

	Yüzdeler	
	5. Sınıflar	8. Sınıflar
Bizim (%)	60,9	41,7
Bizim Ve Devletin (%)	26,1	34,0
Devletin (%)	4,6	9,9

Tablo incelendiğinde 5. sınıf öğrencilerinin daha çok “bizim” cevabını ver- diği görülmektedir. 5. sınıf öğrencilerinin % 26.1'i “bizim ve devletin” der- ken bu oran 8. sınıflarda % 34.0'a yükselmiştir. 5. Sınıf öğrencileri içinde, bu soruya sadece “devletin ve kuruluşların” cevabını veren öğrencilerin oranı % 4.6 iken, bu oranın 8. sınıflarda % 9.9'a çıkması üzücüdür. Bu öğ- renciler, kültürel varlıkların değerini bilmenin ve korumanın kendi sorum- lulukları dışında olduğunu düşünmektedir. Ancak çok az da olsa bu yanıtı vermelerine rağmen bazı öğrenciler, “korumak insanların görevi ama insanlar korumadığı için kuruluşlar veya devlet korumalı” demiştir.

6-) Öğrencilere Türkiye'nin dünya turizminin en önemli merkezlerinden biri olduğu ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Aşağıdaki tablo verilen cevaplarının yüzde oranlarını yansıtmaktadır.

Tablo 6. Öğrencilerin “Soru 6” Hakkındaki Yorumları

	Yüzdeler	
	5. Sınıflar	8. Sınıflar
Katılıyorum (%)	86,0	65,3
Katılmıyorum (%)	3,6	19,9
Kararsızım (%)	10,4	14,8

Tablo incelendiğinde, Türkiye'nin dünya turizminin en önemli merkezlerinden biri olduğu ifadesine 5. sınıf örnekleminin % 86.0'ı katılırken, bu oran 8. sınıf örnekleminde % 65.3'e düştüğü görülmektedir.

7-) Bu soruda öğrencilerden Türkiye'de bulunan ve Unesco'nun insanlık mirası saydığı kültürel ve doğal varlıkların isimlerini yazmaları istenmiştir. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabınının 132. sayfasında ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının da 86. sayfasında Dünya Miras Listesinde bulunan Türkiye'deki eserlere yer verilmiş ve bu bilgiler aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 7. Dünya Miras Listesindeki Eserler (Türkiye)

	Dünya Miras Listesindeki Eserler (Türkiye)	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı'nda Yer Alan Eserler	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı'nda Yer Alan Eserler
1	İstanbul'un Tarihi Alanları	İstanbul'un Tarihi Yerleri	İstanbul (Tarihi Yarımada)
2	Göreme ve Kapadokya Milli Parkı	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya'daki Kaya Yerleşimleri	Göreme Mili Parkı
3	Divriği Ulucamii ve Darüşşifası	Divriği Ulucamii ve Darüşşifası	Divriği Ulucamii ve Darüşşifası
4	Hattuşaş (Boğazköy)	Hattuşaş	Hattuşaş
5	Nemrut Dağı	Nemrut Dağı	Nemrut Dağı
6	Xanthos – Letoon	Letoon (Fethiye)	
7	Pamukkale – Hierapolis	Pamukkale	Hierapolis-Pamukkale Travertenleri
8	Safranbolu Şehri	Yok	Yok
9	Truva Arkeolojik Kenti	Yok	Yok

Tablo 7 incelendiğinde, 4. ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerin birbiriyle uyummadığı ve aynı zamanda bunların da esas Dünya Miras Listesi'ndeki eserlerin tamamı (kultur.gov.tr) olmadığı ve bu listeye de tam olarak örtüşmediği görülmektedir. Bu soruya öğrencilerden gelen cevaplar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlarla karşılaşılmaktadır.

Tablo 8 incelendiğinde Dünya Miras Listesinde bulunan Türkiye'deki eserlerden hiçbirini bilemeyen öğrencilerin oranının 5. sınıflarda % 70.6 iken 8. sınıflarda % 67.2 olduğu görülmektedir. Dünya miras listesinde yer alan Türkiye'deki eserlerden öğrenciler tarafından en çok bilinenlerinin adları ve

toplam frekansları Tablo 9’da frekansı en çok olandan en az olana doğru sıralanarak verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin En Fazla Bildiği Eser Sayısı
(Dünya Miras Listesi- Türkiye)

Bilinen Eser Sayısı	Yüzde Oranları (%)	
	5. Sınıflar	8. Sınıflar
0	70,6	67,2
1	8,9	12,6
2	6,3	12,0
3	5,6	6,7
4	5,8	1,2
5	1,5	0,3
6	1,0	-
7	0,3	-

Tablo 9. Dünya Miras Listesindeki Bilinen Eserlerin Eser
Adlarına Göre Toplam Frekansları

Eser Adı	Toplam Frekans
Pamukkale-Hierapolis	119
Truva Arkeolojik Kenti	116
Göreme ve Kapadokya Milli Parkı	101
Nemrut Dağı	88
İstanbul’un Tarihi Alanları	35
Hattuş (Boğazköy)	30
Divriği Ulucamii ve Darüşşifası	11
Xanthos-Letoon	6
Safranbolu Şehri	4

Tablo incelendiğinde Dünya Miras Listesi’nde bulunan ve öğrenciler tarafından en çok bilinen eserin 119 frekansla Pamukkale olduğu görülmektedir. Bunu Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunmamasına rağmen 116 frekansla

Truva Antik kenti izlemektedir. En az bilinen eser ise yine Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki Dünya Miras Listesinde bulunmayan Safranbolu şehridir. İstanbul'un Tarihi Alanları kategorisindeki eserler; Topkapı Sarayı, Yıldız Sarayı, Süleymaniye Camii ve çevresi, Zeyrek Camii (Pantocrator Kilisesi) ve çevresi, Bozdoğan Kemeri ve Haliç olduğu halde öğrenciler sadece Topkapı Sarayı, Süleymaniye Camii ve Bozdoğan Kemeri'ni bilebilmişlerdir. Bu üç eseri de bilen öğrencinin cevabı, İstanbul'un tarihi alanları kategorisine dahil ederek frekans olarak "1" doğru cevap olarak kabul edilmiştir.

3.3. Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 2

Bu ölçekte öğrenciler, verilen ifadeler hakkındaki fikirlerini ölçek formunda her ifadenin yanında bulunan doğru ya da yanlış seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmişlerdir. Her ifadenin yanında istenen cevap (D-Doğru, Y-Yanlış) ve öğrencilerin soruları bilip bilmeme durumlarına göre yüzdelikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 2'deki Başarı Oranları

		Doğru Cevap (%)	Yanlış Cevap (%)
1	Osmanlı İmparatorluğu'nun üç başkenti de Marmara Bölgesi'ndedir. (D)	67,2	32,8
2	Türkiye'nin hem doğal güzellikler hem de tarih, sanat, arkeoloji ve kültür değerleri açısından Dünya ülkeleri içinde önemli bir yeri bulunmaktadır. (D)	97,5	2,5
3	Yerebatan Sarayı, Bizans döneminde İstanbul'da yaptırılmış olan en önemli su sarnıdır. (D)	78,5	21,5
4	Perge, Aspendos ve Side antik kentleri, Ege Bölgesi'nde bulunmaktadır. (Y)	51,2	48,8
5	Marmara Bölgesi'nde yabancı turistlerin en çok ziyaret ettiği yer Balıkesir'dir. (Y)	92,6	7,4
6	Antik çağ kentlerinden olan Efes, Türk kültürünün zenginliklerini bünyesinde barındırmaktadır. (Y)	31,0	69,0
7	Orhan Bey, ilk medreseyi İznik'te yaptırmıştır. (D)	80,1	19,9
8	Rumeli Hisarı ve Dolmabahçe Sarayı, Edirne'dedir. (Y)	90,2	9,8
9	Türk mimarisi bakımından önem taşıyan tarihi Safranbolu evleri, Akdeniz Bölgesi'ndedir. (Y)	76,7	23,3
10	Girne Kalesi, Rodos'tadır. (Y)	65,0	35,0
11	Aspendos kent kalıntıları, Akdeniz Bölgesi'ndedir. (D)	68,1	31,9

12	Bursa'daki Orhan Bey Camii, Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı Ulucami ve Çelebi Mehmet'e ait Yeşil Medrese, Osmanlıların yükselme dönemi eserlerindedir. (Y)	24,8	75,2
13	Mevlana Türbesi ve Karatay Medresesi, Bursa'dadır. (Y)	84,0	16,0
14	Didim, Efes ve Milet ; Ege Bölgesi'nde bulunmaktadır. (D)	87,7	12,3
15	UNESCO'nun insanlık mirası saydığı dünya genelindeki 690 kültürel ve doğal varlıktan 9'u Türkiye'de bulunmaktadır. (D)	59,2	40,8
16	Kurtuluş Savaşı'nın sonlanmasını sağlayan ateşkes antlaşmasının yapıldığı Mütareke Evi Gemlik'tedir. (Y)	82,8	17,2
17	Mevlana Müzesi Ankara'dadır. (Y)	84,7	15,3
18	İshak Paşa Sarayı Doğu Anadolu Bölgesi'ndedir. (D)	65,6	34,4
19	Ani kalıntıları, Kayseri ilinde bulunmaktadır. (Y)	54,3	45,7
20	Hanların büyüklerine kervansaray adı verilirdi. (D)	86,2	13,8
21	Osmanlı klasik mimarisi, 16. Yüzyılda yaşamış olan Mimar Sinan ile en uygun çağına ulaşmıştır. (D)	91,4	8,6
22	Bursa'da bulunan Yeşil Türbe, Kanuni Sultan Süleyman dönemi eserlerindedir. (Y)	49,4	50,6
23	Karatay Medresesi Konya'da bulunmaktadır. (D)	67,8	32,2
24	Turizm için "bacasız sanayi" denilmektedir. (D)	81,9	18,1
25	Tarihi binaların restore edilmesi, bunlardan ekonomik olarak yararlanmada önem taşımamaktadır. (Y)	80,4	19,6
26	Restorasyonla amaç, yeniden yaratmak olmayıp sanat ve mimari açısından belirli bir yere sahip olan tarihi yapının kimliğinin korunarak ömrünün uzatılmasıdır. (D)	85,0	15,0
27	Kültür ve tabiat varlıklarını bulanların, ilgili makamlara haber verme zorunluluğu vardır ve bu bir kanunla belirtilmiştir. (D)	84,7	15,3
28	Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevidir. (Y)	76,7	23,3
29	Türk İslam Eserleri (Etnografya Müzesi), Bursa'da Yeşil semtindedir. (D)	38,3	61,7
30	Arkeoloji Müzesi, Bursa Kültürpark içindedir. (D)	74,2	25,8
31	Atatürk Müzesi, Bursa'da Yıldırım semtindedir. (Y)	62,6	37,4
32	Ünlü halk filozofumuz ve mizah ustamız Nasrettin Hoca'nın türbesi, Marmara Bölgesi'nin en sembolik yapılarındandır. (Y)	69,9	30,1
33	Kilise, mezar, kitabeler ve kümbetlerden oluşan Ani kalıntıları, Müslüman ve Hristiyan sanatının karşılıklı etkileşimlerinin görüldüğü eserlerdendir. (D)	75,2	24,8

34	Dünyada kurulan ilk kilise olarak kabul edilen Saint Pierre kilisesi, Hatay'da bulunmaktadır. (D)	52,1	47,9
35	İzmit Müzesi sualtı koleksiyonları ile ünlüdür. (Y)	59,8	40,2
36	Atatürk'ün 1921 yılında Trabzon'u ziyaret ettiğinde konuk olduğu Gazi Köşkü, günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. (D)	81,0	19,0
37	Tarlasında bir çömlek altın ya da tarihi değeri olan bir eser bulan biri, tarla sahibi olduğu için bunu yetkililere bildirmek zorunda değildir. (Y)	83,4	16,6
38	18-24 Mayıs tarihleri arası, tüm dünyada müzeler haftası olarak ilan edilmiştir. (D)	76,7	23,3
39	Sümela Manastırı'nın diğer adı Meryem Ana Manastırı'dır. (D)	45,7	54,3
40	Adıyaman – Nemrut Dağı'nda görkemli tanrı heykelleri bulunmaktadır. (D)	70,2	29,8

- ✓ Öğrencilerin en yüksek başarı ortalamasına ulaştığı üç madde şöyledir: Öğrenciler, Türkiye'nin hem doğal güzellikler hem de tarih, sanat, arkeoloji ve kültür değerleri açısından Dünya ülkeleri içinde önemli bir yeri bulunduğunu % 97.5 ile, Marmara Bölgesi'nde yabancı turistlerin en çok ziyaret ettiği yerin Balıkesir olmadığını % 92.6 ile ve Osmanlı klasik mimarisinin, 16. Yüzyılda yaşamış olan Mimar Sinan ile en olgun çağına ulaşmış olduğunu % 91.4 oranıyla bilmişlerdir.
- ✓ Öğrencilerin en düşük başarı ortalaması gösterdiği ifadelerse şunlardır. Öğrenciler hatalı olarak, Bursa'daki Orhan Bey Camii'nin, Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı Ulucami'nin ve Çelebi Mehmet'e ait Yeşil Medrese'nin Osmanlıların yükselme dönemi eserlerinden olduğunu (% 75.2), Antik çağ kentlerinden olan Efesin Türk kültürünün zenginliklerini bünyesinde barındırmakta olduğunu (% 69) ve Türk İslam Eserleri (Etnografya Müzesi), Bursa'da Yeşil semtinde olmadığını (% 61.7) düşünmektedir.

Tarihi çevre bilgisi ölçeği 2'de ortalama başarı % 70.78'dir. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerden oluşturulan ilk 23 sorudaki ortalama başarı % 71.11'dir. Diğer 17 soru ders kitaplarındaki bilgilerden bağımsız olarak hazırlandığı halde bu soruların ortalama başarısı da % 70.46'dır. Ölçeği bu şekilde iki bölüm halinde ele alacak olursak, bu iki bölüm arasında belirgin bir fark olmadığı görülmektedir.

3.4. Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 3

Daha önce de belirtildiği gibi 40 adet fotoğraftan oluşan bu ölçekte öğrencilerden fotoğraftaki eser adını ve eserin bulunduğu yeri yazmaları istenmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, hem eser adı hem de yerini bilen öğrencilerin toplam içindeki oranlarının oldukça düşük olduğu dikkati çekmektedir. Bu oranı başarı düzeyi olarak kabul edersek, 5. sınıflarda ölçek genelinde ortalama başarı % 29.53 iken 8. sınıflarda bu başarı % 26.33'e kadar gerilemiştir.

Türkiye'nin Dünya miras listesinde bulunan veya aday olan eserlerine ait fotoğrafların (fotoğraf no:1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16) hem eser adı hem de yerinin öğrenciler tarafından bilinme oranlarına bakıldığında oldukça düşük sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Bu 14 fotoğrafta 5. sınıflar için ortalama başarı düzeyi % 24.09 ve 8. sınıflar için de ortalama başarı düzeyi % 20.48'dir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan eserlere ait fotoğrafların (fotoğraf no:1, 2, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 15, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 32) hem eser adı hem de yerinin öğrenciler tarafından bilinme oranlarına bakıldığında yine düşük sonuçlarla karşılaşılmasına rağmen bu değerler, Dünya miras listesinde bulunan veya aday olan eserlere ait fotoğrafların ortalama başarısından daha yüksektir. Bu 19 fotoğrafta 5. sınıflar için ortalama başarı düzeyi % 30.40 ve 8. sınıflar için de ortalama başarı düzeyi % 30.25'tir.

Bursa'da bulunan eserlere ait fotoğrafların (fotoğraf no:16, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40) hem eser adı hem de yerinin öğrenciler tarafından bilinme oranlarına bakıldığında düşük sonuçlarla karşılaşılmasına rağmen özellikle 5. sınıf öğrencilerinin ortalama başarısının ölçek geneline göre kısmen yüksek olduğu görülmektedir. Bu 11 fotoğrafta 5. sınıflar için ortalama başarı düzeyi % 43.66 ve 8. sınıflar için de ortalama başarı düzeyi % 29.58'dir.

Tablo 11 incelendiğinde öğrencilerin %90'dan fazlasının ne eseri ve ne de yerini bilemeyerek cevapsız bıraktığı fotoğraflar ve bunlarla ilgili yorumlar aşağıda verilmiştir:

- ✓ **Divriği Ulucamii- Sivas:** Dünya Miras Listesinde bulunan Türkiye'deki 9 eserden biri olan Divriği Ulucamii'ye ait bu fotoğraf aynı zamanda MEB.'nin İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 71, resim no 49) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 103, resim no 73) bulunmaktadır. Ayrıca yine 6. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabının 86. ve 87. sayfaları Divriği Ulucamii'ye ait bir yazı ve yine esere ait bir fotoğrafa ayrılmıştır. Ders kitabındaki fotoğraf ölçekte

kullanıldığı halde eserin ne adı ne de yeri 5. sınıf örnekleminin % 99,4'ü tarafından bilinmiştir. Bunda, ülkemizdeki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrencilere çok yoğun olarak bilgi verilmesi ve bu sebeple de öğrencilerin fotoğraflara gereken dikkati gösterememelerinin etkisi olabilir. Çok yoğun olan bilgi bombardımanı içerisinde fotoğraflar ancak olması gereken bir süsten öteye gidememektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel materyal incelendiğinde, fotoğraf kalitelerinin çok iyi olmadığı ve öğrencinin dikkatini yeterince çekemediği de görülmektedir.

Tablo 11. Öğrencilerin Tarihi Çevre Bilgisi Ölçeği 3'teki Başarı Oranları

Fotoğraf No	Eser Adı -Yeri	5. Sınıflar (%)				8. Sınıflar (%)			
		Cevap Yok	Eser Adı	Yeri	Eser Adı ve Yeri	Cevap Yok	Eser Adı	Yeri	Eser Adı ve Yeri
1	Divriği Ulucamii- Sivas	99,4	-	0,3	0,3	89,0	6,1	3,4	1,5
2	Truva atı- Çanakkale	1,3	9,6	4,6	84,5	1,6	19,6	4,6	74,2
3	Aslanlı Kapı- Alacahöyük/Çorum	100	-	-	-	98,8	1,2	-	-
4	Pamukkale/Travertenler- Denizli	6,9	40,8	1,0	51,3	5,0	56,4	0,9	37,7
5	Tanrı heykelleri- Nemrut Dağı/Adıyaman	57,1	1,8	38,6	2,5	27,0	0,6	65,3	7,1
6	Safranbolu evleri-Karabük/Zonguldak	57,4	36,7	3,6	2,3	44,2	51,8	-	4,0
7	Peribacaları-Nevşehir/Ürgüp/Göreme	24,9	10,9	18,5	45,7	31,9	17,2	24,5	26,4
8	Süleymaniye Camii- İstanbul	44,9	3,8	39,1	12,2	49,4	4,0	36,6	8,0
9	Galata Kulesi-İstanbul	56,1	15,5	14,4	14,0	64,2	19,0	1,2	15,6
10	Topkapı Sarayı-İstanbul	46,2	14,2	9,9	29,7	23,8	30,7	1,8	43,7
11	Efes- Selçuk/İzmir	40,1	35,0	0,5	24,4	43,9	31,3	0,3	24,5
12	Selimiye Camii-Edirne	68,8	8,9	4,3	18,0	81,3	9,2	5,2	4,3
13	Sümela Manastırı- Maçka/Trabzon	66,8	9,9	1,5	21,8	51,2	17,5	0,3	31,0
14	Evler/toprak evler- Şanlıurfa/Harran	97,0	0,3	-	2,7	91,8	5,8	-	2,4
15	İshak Paşa Sarayı- Doğubeyazıt/Ağrı	90,6	-	0,3	9,1	74,3	10,7	1,2	13,8
16	Cumalıkızık evleri- Bursa	26,2	16,5	24,6	32,7	64,7	20,9	6,4	8,0
17	Artemis Tapınağı- Efes/ İzmir	83,0	10,2	6,8	-	85,0	13,2	1,8	-
18	Çin Seddi- Asya / Çin	38,8	34,8	0,3	26,1	15,3	42,9	0,3	41,5
19	Tac Mahal- Hindistan / Agra	72,8	7,9	0,5	18,8	38,7	40,5	0,9	19,9
20	Sultanahmet Camii- İstanbul	59,6	11,7	12,5	16,2	52,8	16,3	14,6	16,3

21	Aspendos- Serik /Antalya	54,4	12,9	16,5	16,2	53,7	24,8	4,0	17,5
22	Mevlana Türbesi /Mevlana Camisi-Konya	99,7	-	0,3	-	88,0	2,5	0,6	8,9
23	Anıtkabir- Ankara	2,6	24,9	3,0	69,5	1,2	26,4	0,3	72,1
24	İstanbul Üniversitesi- Beyazıt /İstanbul	55,1	0,5	10,3	34,1	36,2	-	8,9	54,9
25	Şehitler Anıtı- Çanakkale	4,8	17,0	11,2	67,0	6,1	13,3	6,7	73,9
26	Dikilitaş-Sultanahmet / İstanbul	41,9	7,9	14,0	36,2	40,8	18,4	7,1	33,7
27	Bodrum Kalesi-Muğla	69,0	15,5	-	15,5	62,6	25,8	7,0	4,6
28	Kız Kulesi- Üsküdar / İstanbul	1,5	22,6	3,8	72,1	0,6	31,5	0,6	67,3
29	Ayasofya - İstanbul	73,1	3,6	14,2	9,1	50,3	22,7	3,4	23,6
30	Yazılıkaya Kabartmaları –Sungurlu/Çorum	96,7	3,0	-	0,3	99,7	-	0,3	-
31	Atatürk Müzesi- Çekirge / Bursa	20,8	15,3	1,5	62,4	38,7	26,4	1,2	33,7
32	Ulucamii-Heykel / Bursa	19,4	11,9	5,8	62,9	25,5	19,6	1,5	53,4
33	Eski evler- Yeşil / Bursa	68,5	0,3	8,6	22,6	87,2	-	2,1	10,7
34	Arkeoloji Müzesi-Kültür park / Bursa	30,8	16,8	14,0	38,4	77,3	3,1	4,0	15,6
35	Tarihi Çınar- İnkaya/ Uludağ / Bursa	5,6	15,8	3,0	75,6	28,5	21,8	6,4	43,3
36	Irgandı Köprüsü- Setbaşı / Bursa	38,8	3,8	51,6	5,8	61,7	-	37,4	0,9
37	Saat Kulesi-Tophane / Bursa	14,5	8,6	35,3	41,6	26,1	12,0	34,3	27,6
38	Mütareke Binası- Mudanya / Bursa	18,8	4,1	22,8	54,3	33,1	2,8	13,5	50,6
39	Yeşil Türbe- Yeşil / Bursa	13,7	17,5	4,8	64,0	8,9	28,8	3,7	58,6
40	Kozahan, yer olarak da Heykel ya da Bursa	23,4	6,3	50,5	19,8	40,8	13,2	23,0	23,0

- ✓ **Aslanlı Kapı, Alacahöyük / Çorum:** 5. sınıf örnekleminin % 100'ü ve 8. sınıf örnekleminin de % 98.8'i bu fotoğrafla ilgili olarak ne eser adını ne de yerini bilebilmiştir.
- ✓ **Evler/toprak evler- Şanlıurfa/Harran:** Dünya Miras Merkezince 2000 yılı içinde onaylanan geçici listede yer alan Harran ve Şanlıurfa yerleşimleri, 5. sınıf örnekleminin % 97.0'ı ve 8. sınıf örnekleminin de % 91.8'i tarafından bilinmemiştir.
- ✓ **İshak Paşa Sarayı- Doğubeyazıt/Ağrı:** Dünya Miras Merkezince 2000 yılı içinde onaylanan geçici listede yer alan İshak Paşa Sarayına ait bir fotoğrafın 4.sınıf sosyal bilgiler kitabında (sayfa 108, resim no 78) da bulunmasına rağmen, 5.sınıf örnekleminin % 90.6'sı tarafından bilinemediği görülmektedir.
- ✓ **Mevlana Türbesi /Mevlana Camisi-Konya:** 6. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 83, resim no 60) da bulunan Mevlana türbesine ait bu

fotoğrafla ilgili olarak 5. sınıf örnekleminin % 99.7'si ne eser adını ne de yerini bilebilmiştir.

- ✓ **Yazılıkaya Kabartmaları–Sungurlu/Çorum:** 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 140, resim no 104) Yazılıkaya Kabartmaları'na ait bir fotoğraf bulunmaktadır. 5. sınıf örnekleminin % 96.7'si ve 8. sınıf örnekleminin de % 99.7'si bu fotoğrafla ilgili olarak ne eser adını ne de yerini bilebilmiştir.

Yine Tablo 11 incelendiğinde 5.sınıf ve 8.sınıf örneklemleri tarafından hem eser adı hem de yeri belirtilerek başarı ortalamasının en yüksek olduğu ilk 3 fotoğrafla ilgili bilgi ve yorumlar aşağıda belirtilmiştir.

- ✓ **Truva atı- Çanakkale:** Truva arkeolojik kenti Dünya Miras Listesindeki kültürel varlıklarımızdan biridir. Fotoğrafın tanınma oranını arttırmak için Truva atının sorulması uygun bulunmuştur. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 117, resim no 85) Truva atına ait bir fotoğraf bulunmaktadır. Eser adı olarak Truva atı, yer olarak ise Çanakkale cevabı doğru kabul edilmiştir. Bu fotoğrafta hem eser adı hem de yeri, 5. sınıf örneklemleri tarafından % 84.5 ve 8. sınıf örneklemleri tarafından da % 74.2 oranında bilinmiştir. Bu fotoğraf hem 5. sınıflar hem de 8. sınıflar tarafından bilinme oranının en yüksek olduğu fotoğraf olmuştur.
- ✓ **Anıtkabir-Ankara:** 5. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 82, resim no 61) Anıtkabir'e ait bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafta hem eser adı hem de yeri, 8. sınıf örneklemleri tarafından % 72.1 oranında doğru cevaplandırılarak, 8. sınıflar tarafından bilinme oranının en yüksek olduğu 3. fotoğraf olmuştur. Bu fotoğrafta başarı oranının beklenenden daha düşük çıkmasını nedeni yaklaşık olarak öğrencilerin % 25'inin sadece eser adını belirterek bulunduğu şehri belirtmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.
- ✓ **Şehitler Anıtı-Çanakkale:** 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında (sayfa 102, resim 72) Şehitler Anıtı'na ait bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafta hem eser adı hem de yeri, 8. sınıf örneklemleri tarafından % 73.9 oranında doğru cevaplandırılarak, 8. sınıflar tarafından bilinme oranının en yüksek olduğu 2. fotoğraf olmuştur.
- ✓ **Kız Kulesi- Üsküdar / İstanbul:** Kız Kulesi'ne ait olan bu fotoğrafta hem eser adı hem de yeri, 5. sınıf örneklemleri tarafından % 72.1 oranında doğru cevaplandırılarak, 5. sınıflar tarafından bilinme oranının en yüksek olduğu 3. fotoğraf olmuştur.
- ✓ **Tarihi Çınar- İnkaya/ Uludağ / Bursa:** Bu fotoğrafta hem eser adı hem de yeri, 5. sınıf örneklemleri tarafından % 75.6 oranında doğru

cevaplandırılarak, 5. sınıflar tarafından bilinme oranının en yüksek olduğu 2. fotoğraf olmuştur.

4. Sonuç ve Öneriler

İlköğretim programları ve ders kitapları incelendiğinde, ilköğretimin hiçbir kademesinde tarihi çevre eğitimi ile ilgili bağımsız bir ünite ya da bir bölüm bulunmadığı görülmektedir. Tarihi çevre eğitimiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olabilecek konular Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersleri ile seçmeli Turizm dersi kapsamında öğrencilere verilmekle beraber, bunların da tarihi çevre bilinci oluşturmada yeterli olmadığı görülmektedir. Bu araştırmayla elde edilen bulgular da öğrencilerin tarihi çevre bilgisinin kısıtlılığını ortaya koymaktadır. Bunların sonucunda tarihi çevre eğitimi öğretim programının, uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından oluşturulması bir ihtiyaç ve zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. İlköğretimdeki öğrenci potansiyeli değerlendirilerek, tarihi çevre eğitiminin bir ders olarak olmasa bile en azından Sosyal Bilgiler dersi içerisinde bir ünite dahilinde öğrencilere verilmesi faydalı olacaktır.

Tarihi çevre eğitim programlarının amaçlarına ulaşabilmesi, ancak öğretmenlerin tarihi çevre ve koruma konusunda duyarlı olmasıyla sağlanabilir. Bunun için öğretmenlere hizmet öncesi eğitim ve hizmet içi eğitimle, tarihi çevre eğitiminin temel felsefesi, amaçları ve etkili bir tarihi çevre eğitimi için uygulanacak yöntemler öğretilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili bakanlıklar işbirliği yaparak tarihi çevre eğitimi ile ilgili dersleri verecek olan öğretmenlere ve alan uzmanlarına, öğrencilerde tarihi çevre bilinci oluşturabilmek ve konuların işlenişini daha zengin bir hale getirebilmek için çeşitli ders araç gereçlerinin temin edilmesi ve düzenlenecek çeşitli etkinliklerle eğitimcilerin kendilerini geliştirmeleri sağlanabilir.

Tarihi çevre eğitiminde; öğrenene görelilik, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, açıklık, aktivite, bütünlük ve güncellik ilkeleri dikkate alınmalıdır. Tarihi çevre öğretim yöntemleri ise çeşitlendirilmeli ve anlatma ve soru-cevap yöntemlerine ek olarak problem çözme, inceleme gezisi, oyunlaştırma, kaynak kişiden yararlanma ve küme çalışması gibi yöntemler de kullanılmalıdır. Bunlara ek olarak öğretmenlerin tarihi çevreler ile ilişkili olan konuları tarihi eserlere ait fotoğrafları da kullanarak işlemeleri, öğrencilerin tarihi eserleri tanımadaki başarısını arttıracaktır. Ayrıca ilköğretim 4. sınıftan itibaren öğrencilere yaz tatillerini geçirecekleri yerdeki bir tarihi mekan ya da eserin incelenmesi ve bunun okuldaki arkadaşlarına sunulması ile ilgili proje ödevleri verilebilir.

Tarihi çevre eğitiminin hedef kitlesi sadece belirli yaş sınırları içinde olan öğrencilerin değil, aynı zamanda yetişkinlerin de olması gerektiğinden, örgün eğitimin yanında yaygın eğitimin de asla ihmal edilmemelidir. Her yaş ve meslekten bireylere dönük tarihi çevre eğitimi programı ve öğretim materyali, modern program geliştirme ve öğretim yöntemleri ile Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde olmak üzere Kültür Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Turizm Bakanlığı ve ilgili bakanlıkların da ortak çalışmalarıyla hazırlanmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki tarihi çevre eğitimine yönelik programlar incelenerek, Türkiye için en uygun programların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmalar yapılmalı, ancak ülkemiz koşulları dikkate alınarak bu programların entegrasyonu sağlanmalıdır. Tarihi çevre eğitimi konusunda uluslararası kuruluşların da program, proje ve faaliyetlerinin izlenmesi, tarihi çevre ile ilgili her türlü bilgi ve belgenin toplanması ve bunların bilgi bankası oluşturacak şekilde değerlendirilip yayımlanması eğitim açısından çok olumlu sonuçlar yaratacaktır.

Kaynaklar

- Daştan, H. Çevre Koruma Bilinci ve Duyarlılığının Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi (Türkiye Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1999.
- Demirel Ö., T. Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ile İlgili Politikalar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1993.
- Erbil, Y. Tarihi Çevrenin Koruma ve Kullanımında Farklı Müdahale Örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 1996.
- Güçlü, M. Kent İçindeki Tarihi Çevrelerin Korunması ve Geliştirilmesi II Ankara Vakıf Apartmanı Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1990.
- Keleş, R. - Hamamcı, C. Çevrebilim. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları. 3. Baskı. 1998.
- Tezbaşaran, A. Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu, Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları. 1996.
- Topaloğlu G., D.D. Çevreye Yönelik Tutumlar ve Çevre Eğitimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü., İzmir, 1999.
- Tuncer, Ö.F. İstanbul Tarihi Yarımadası’nda Yapılanma Biçimleri ve Koruma Önerileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 1996.
- İlköğretim Okulu Programı 1-8. İstanbul: Kocaoluk Yayınevi. 35. Baskı. 2001.

S. Alkış & Y. Oğuzoğlu / Eğitim Fakóltesi Dergisi XVIII (1), 2005, 23-46

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. İstanbul:Milli Eğitim Basımevi. 4. Baskı. 2001.
İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. İstanbul:Milli Eğitim Basımevi. 4. Baskıya ek. 2001
İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. İstanbul:Milli Eğitim Basımevi. 2. Baskı. 1999.
İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Başaran Yayınları. Üçüncü Baskı. “y.y.”. “t.y.”.
<http://www.kultur.gov.tr>.